

QUÆSTIO VIII.

Quod fuerit officium regum apud hebræos.

4. Officium regis summatum describitur Deut. xvii, 18, his verbis: «Postquam sederit in solio regni sui, describet sibi Deuteronomium legis hujus in volumine, accipiens exemplar à Sacerdotibus Leviticæ tribus, et habebit secum, legetque illud omnibus diebus vitæ suæ, ut discat timere Dominum Deum suum, et custodire verba et cæremonias ejus, quæ in lege præcepta sunt: nec elevetur cor ejus in superbiam super fratres suos; neque declinet in partem dextram vel sinistram, ut longo tempore regnet ipse et filii ejus super Israel.»

2. Hic tria potissimum præscribuntur regi: Primò, ut habeat apud se exemplar legis Deuteronomii, illud assidue legat, præcepta ejus custodiat. Quod etiam mandatum fuit Josue, cap. 1, 8: «Non recedat volumen legis hujus de ore tuo: sed meditaberis in eo diebus ac noctibus, ut custodias et facias omnia, quæ scripta sunt in eo: tunc diriges viam tuam, et intelliges eam.» Contra hoc peccarunt aliqui reges Juda, præsertim qui Josiam proxime præcesserunt. Nam tempore Josiae repertus est liber Deuteronomii in domo Domini, ubi multo tempore latuerat occultus et incognitus: (2 Paralip. xxxiv, 14.) Unde necesse est proximos illius antecessores Manassen et Amon nec habuisse, nec servasse legem Deuteronomii. Quod etiam dicendum est de regibus Israel, qui omnes, ut dixi, fuerunt idololatræ. Longè aliter David, qui de seipso fatetur Ps. cxviii, 97: «Quomodo dilexi legem tuam Domine? tota die meditatio mea est.»

3. Secundò, ut non superbè efferat se supra fratres suos, idest, supra hebræos, vel supra gentem suam. Rex enim debebat eligi ex gente hebraeorum; hebræus ex hebræis, juxta illud Deut. xvii, 15: «Non poteris alterius gentis hominem regem facere, qui non sit frater tuus.» At frater non debet se superbè elevare supra fratrem. Non quod non possit auctoritate, vel jurisdictione, aut alio titulo esse superior suo fratre; sed quod non de-

beat prætextu regiae dignitatis et eminentiæ, vel opprimere subditos, vel facere contra fraternalm charitatem. Contra hoc peccavit Salomon, qui gravissimum jugum imposuit suis subditis, immoderatas exactiones et tributa ab iis exigendo: (3 Reg. xii, 4.) Roboam filius ejus, qui rogatus, ut minueret aliquid de gravissimo illo jugo, respondit: «Pater meus posuit super vos jugum grave: Ego autem addam super jugum vestrum. Pater meus cecidit vos flagellis: Ego autem cædam vos scorpionibus:» (ibidem v. 14.) Et Achab, qui injustè occidit Naboth, et vienam ejus occupavit: (3 Reg. xxi, 16, et alii multi.)

4. Tertiò, ut non declinet in partem dextram vel sinistram, quod potest dupliciter intelligi. Primò, ut servet justitiam, et ab ea non declinet, vel in dextram, vel in sinistram partem; quod solet fieri, vel ex favore et acceptione personarum; vel ex spe lucri et utilitatis; vel odio, aut alia perversa affectione. Secundò, ut constanter et perfectè custodiat legem Dei. Hic sensus colligitur ex illo Deuter. xxviii, 14: «Si audieris mandata Domini Dei tui, quæ ego præcipio tibi hodie, et non declinaveris ab eis, neque ad dextram, neque ad sinistram, etc.» et cap. xxxi, 29: «Novi quod post mortem meam iniquæ agetis, et declinabitis citè de via quam præcepti vobis, idest, non eritis constantes in observatione legis Dei: et Josue 1, 7: «Confortare igitur, et esto robustus, ut custodias et facias omnem legem, quam præcepit tibi Moises servus meus: ne declines ab ea ad dextram vel ad sinistram.» Ubi hortatur illum ad constantiam in observatione legis. Hanc constantiam habuit David: Ps. cxviii, 457: «Multi, qui persecuntur me, et tribulant me, à testimoniosis tuis non declinavi:» non habuit Saul, Salomon, Roboam, Jeroboam, Joas, Amasias, qui initio quidem servarunt legem, sed poste ab ea declinaverunt, et iniipi facti sunt. De quibus suprà.

5. Præmium autem temporale, quod constitutum est regi, qui bæc tria servaverit, insinuator illis verbis: *Ut longo tempore regnet ipse et filii ejus super Israel.* Quod non contigit Sauli, qui post biennium amisit jus regni, nec potuit illud transferre in filios suos; sed in familiam Davidis à Deo translatum est: nec Salomoni, qui filio

suo reliquit minimam regni partem , nec Jeroboam, Baasa , Jehu , et similibus , qui propter peccata sua meruerunt spoliari regno , vel in se , vel in proximis filiis suis; neque potuerunt ultra tertium aut quartum hæredem illud propagare. Quo spectant sequentia testimonia : (4 Reg. xiii , 13 :) «Dixit Samuel ad Saul : Stulte egisti , nec custodisti mandata Domini Dei tui , quæ præcepit tibi. Quod si non fecisses , jam nunc præparasset Dominus regnum tuum super Israel in sempiternum; sed nequaquam regnum tuum ultrà consurget : » et cap. xv , 26 : «Projecisti sermonem Domini , et projecit te Dominus , ne sis rex super Israel : » et infra : «Scidit Dominus regnum Israel à te hodie , et tradidit illud proximo tuo meliori te ; » et Eccles. x , 8 : «Regnum à gente in gentem transfertur propter injusticias , et injurias , et contumelias , et diversos dolos. » Non desunt exempla christianorum regum ac principum.

QUÆSTIO IX.

Quod fuerit jus regum in subditis.

1. Hoc Samuel ostendit : (4 Reg. viii , 11 ,) his verbis : «Hoc erit jus regis , qui imperaturus est vobis : Filios vestros tollet , et ponet in curribus suis , facietque sibi equites et præcursores quadrigarum suarum : Et constituet sibi tribunos , et centuriones , et aratores agrorum suorum , et messores segetum , et fabros armorum et curruum suorum . Filias quoque vestras faciet sibi unguentarias , et focarias , et panificas. Agros quoque vestros et vineas , et oliveta optima tollet , et dabit servis suis. Sed et segetes vestras , et vinearum redditus addecimabit , ut det eunuchis et famulis suis. Servos etiam vestros , et ancillas , et juvenes optimos , et asinos auferet , et ponet in opere suo. Greges quoque vestros addecimabit , vosque eritis ei servi. Et clamabit in die illa à facie regis vestri , quem elegistis vobis : et non exaudiens vos Dominus in die illa , quia petistis vobis regem .»

2. Quæres 1 : Quale fuerit hoc jus regale? Respondeo:

Fuit jus tyrannicæ potestatis , quod reges gentilium solent sibi usurpare , ut rectè docet Div. Thom. 1 , 2 , quæst. 105 , art. 1 ad 5 : Serarius 4 Regum 8 : Turnellus in Annalibus , anno mundi 2959 , num. 3 : Azor. 3 part. Institut. Moralium , l. 11 , cap. 4 , et plures alii. Et probatur primò , quia tria potissimum continentur hoc jure : 1. Subditos , qui liberi sunt , facere mancipia , et in servitatem redigere : 2. Eorum filios et filias pro libito in propria servitia et commoda destinare : 3. Eorum vineas , agros , oliveta , et alia bona externa , vel penitus auferre , vel omni tributorum genere vexare. At hæc tria nee jure naturali , nec divino licita sunt , sed tantum usurpanter jure quodam , seu consuetudine tyrannorum.

Secundò , quia populus petiverat à Samuele talem regem sibi dari , qualem habent aliae gentes : 4 Regum viii , 5 : «Constitue nobis regem , ut judice nos , sicut et universæ habent nationes : » et infra 19 : «Rex erit super nos : et erimus nos quoque sicut omnes gentes. » Itaque Samuel volens eos deterrere ab hac petitione , (qua graviter Deum offendebant) prædictit illis jus , quo uti solent reges gentilium , ut , eo auditio , mutarent sententiam.

Tertiò , quia si illud jus , de quo Samuel loquitur esset verum ac legitimum jus regium , certè Achab rex non peccasset , petendo vineam Naboth , quia usus fuisse suo jure ; sed potius peccasset Naboth non obtemperando regi utenti suo jure ; at hoc falsum est ; ergo et illud ex quo sequitur.

Quartò , consentit Clemens Alexandr. lib. 3 Pædagogi , cap. 4 , ubi sic ait : «Deus petenti regem populo non humanum pollicetur dominum , sed quemdam insolentem daturum eis ministrum tyrannum , libidini et voluptati deditum : » et D. Greg. lib. 4 exposit , cap. 1 : «Jura hominum proponuntur contemnitibus jura Dei: et his , qui mitia et salubria divinitatis consilia spreverant , dura et importabilia humanæ servitutis onera prædicantur : » et ibid : «Ad hoc Propheta grave jus regis expuit , ut nunquam peteretur. »

3. Quæres 2 : An hoc jus fuerit concessum regibus , ita ut licet potuerint illud usurpare? Duplex sententia

est: Una, fuisse jus concessum, tamquam bonum, non quidem simpliciter bonum, sed respectu iudeorum contumacium, quos tyrannice gubernari expediebat, in perpetuum eorum poenam et correctionem. Altera, fuisse jus pravum et illegitimum, ac male usurpatum, sed tamen a Samuele propositum per modum praedictionis, non approbationis. Praedixit enim, si iudei peterent sibi regem dari, fore ut rex abutatur suo jure, et redigat ipsos in servitutem. Et hac ratione, ut ante dixi, voluit eos deterrere a petendo rege. Hec sententia verior est, quam sequitur D. Thomas, Serarius, Azor, et Turnielius, locis supra citatis. Et iuxta hanc sententiam, nomen juris non sumitur pro vero jure, sed pro iure vel consuetudine usurpata a tyrannis, ut sensus sit: reges vestri sequuntur consuetudinem tyrannorum, redigendo vos in servitutem, et vestra inique diripiendo. Quod etiam factum est a Salomone, Roboam, Achab.

4. Nota. Aliud est regem uti personis et bonis subditorum, quando id postulat commune bonum totius regni; aliud uti personis et bonis subditorum in proprium commodum ac libidinem. Prius licet; posterius non licet. Et de posteriori loquitor Samuel. Vide D. Thomam ibidem.

QUÆSTIO X.

An reges hebraeorum potuerint habere plures uxores.

1. Dicam 1, quid reipsa factum sit, 2, quo iure factum. Primo igitur constat aliquos reges habuisse plures uxores. Saul habuit duas: unam primariam, nomine Achinoam, alteram secundariam, nomine Respha, quæ aliquando vocatur concubina, ut 2 Reg. iii, 7. Ex priori genuit tres filios, Jonathan, Jessui et Melchisa; et duas filias, Merob et Michol: (4 Regum xiv, 49.) Ex posteriori, duos filios, Armoni et Miphiboseth: (2 Reg. xxi, 8.)

2. David, antequam regnaret, habuit duas, nempe Achinoam Jezraelitem, et Abigail, quæ fuerat uxor Nabal Carmeli: (4 Reg. xxv, 39 et 43.) Deinde septem annis regnavit in Hebreon super solam tribum Iuda: (2 Reg.

ii, 11, et 3 Reg. ii, 11.) Intra hoc septennium, praeter duas supradictas uxores, accepit alias quatuor, 4. Maacha, filiam Thosmai regis Gessur: 2. Aggith: 3. Abital: 4. Eglam. Habuit igitur sex uxores, et ex iis genuit sex filios in Hebron, singulos filios ex singulis uxoribus: 1. Amon, primogenitum, ex Achinoa: 2. Cheleab ex Abigail: 3. Absalonem ex Maacha: 4. Adoniam ex Aggith: 5. Saphatiam ex Abital: 6. Jethrahan ex Eglam: (2 Reg. iii, 2, et 1 Paralip. iii, 1.) Postea vero, cum factus esset rex supra reliquas tribus, et habitaret in Jerusalem, duxit aliam uxorem, nempe Bersabee, ex qua natus est Salomon, qui postea successit in regno: (2 Reg. xi, 27.) Et haec omnes fuerunt fecundæ. Praeter has habuit unam, ex qua nullam suscepit prolem, nempe Michol, filiam Saulis regis; quæ primò quidem fuit illi sponsata a Saule: (1 Reg. xviii, 26;) deinde rursus abducta, et alteri tradita: (Ibidem cap. xxv, 44;) postremè Davidi restituta; (2 Reg. iii, 14.) Fuit autem sterilis in poenam peccati, quia illuserat Davidi coram Arca Domini saltanti: (2 Regum vi, 20 et 23.)

3. Salomon habuit uxores, quasi reginas septingentas, et concubinas trecentas, ut Scriptura loquitur: (3 Reg. xi, 3;) ubi nomine concubinarum intelliguntur uxores minus principales, ut notat Serarius. Habuit igitur uxores mille, quarum septingentæ dicuntur quasi reginæ, quia vel regio cultu utebantur, vel regum ac principum erant filiae. Mirum autem est, quod ex tanto uxorum numero non nisi unicum filium genuerit, nempe Roboam; eumque ex matre Ammonitide, ut notant Suidas, et ex eo Serarius 3 Reg. xii. Sine dubio fuit poena peccati, ut paulo post dicam.

4. Roboam, filius Salomonis habuit uxores octodecim, et concubinas sexaginta, et genuit 28 filios, et 60 filias: (2 Paralip. xi, 24.) Similiter Abia, filius Roboam, confortato regno suo, accepit uxores 14. Et procreavit 22 filios, et 16 filias: (2 Paralip. xiii, 24.)

5. Nunc questio est, an iure potuerint habere plures uxores, necne? Ratio dubitanda ex una parte est, quia polygamia ex peculiari Dei dispensatione fuit hebrais concessa: ex altera, quia regi speciatum fuit prohibita,

Deut. xvii. vers. 17: «Non habebit uxores plurimas:» et quia Salomon transgressus est hoc præceptum, ideo peccavit, et punitus est, ut colligitur ex illo 3 Reg. xi, 4: «Depravatum est cor ejus per mulieres.» Respondeo: Polygamia fuit concessa populo hebræorum cum hac duplii limitatione: Primò, ut non alio fine, quam proliis propagandæ causa acciperent plures uxores, ut docet D. Thom. in Supplem, quæst. 65, art. 2 et alii. Secundò, ut non acciperent uxores alienigenas, seu idololatricas propter periculum subversionis: (Exod. xxxiv, 16, et Deuteronom. vii, 3,) et hoc spectat illud citatum: «Non habebit plurimas uxores, quæ allicant animum ejus,» nempè ad cultum falsorum deorum. Itaque duplii nomine poterat quis peccare contra concessionem polygamiae: 1. Si voluptatis aut libidinis gratia plures uxores acciperet: 2. Si acciperet alienigenas seu idololatricas. Utroque modo peccavit Salomon. 1. Quia plures accepit libidinis gratia, juxta illud 3 Regum xi, 2: «His itaque copulatus est Salomon amore ardentissimo.» Et in pœnam hujus peccati non habuit ex tot uxoribus et concubinis nisi unum filium, in gratiam Davidis, ne familia Davidis regia deficeret. 2. Quia accepit plures alienigenas, à quibus depravatus est, et idololatra factus; (ibidem.) Et in pœnam hujus peccati, scissum est regnum illius, et datum Jeroboam: (3 Reg. xi, 11.) Verum de polygamia dicam plura inferius cap. 21.

QUESTIO XI.

An reges hebræorum potuerint habere plures equos.

1. Videtur hoc illis prohibitum esse Deut. xvii, 16: «Cumque fuerit constitutus rex non multiplicabit sibi equos.» Et ita sentiunt Haymon et Arias Montanus apud Pinedam lib. 7 de rebus Salomonis, c. 14. Et probatur primò quia in Scriptura nusquam legimus de equo regio, sed tantum de mulo vel mula regia: 2 Reg. xiii, 29: «Omnis filii regis ascenderunt singuli mulas suas, et funderunt:» et cap. xviii, vers. 9: «Accidit autem, ut Absalom (filius regis) occurreret servis David, sedens

«mulo:» et 3 Regum i, 38: «Imposuerunt Salomonem super mulam regis David.»

2. Secundò, quia Scriptura solet ferre in malam partem loqui de equis et equitibus, tamquam de rebus propriis ægyptiorum et aliorum gentilium, ut Exodi xv, 4: «Cantemus Domino: gloriösè enim magnificatus est, «equum et ascensorem dejicit in mare:» et Psal. xix, 8: «Hi in curribus, et hi in equis: nos autem in nomine Domini Dei nostri invocabimus:» et Psal. xxxii, 17: «Fallow equus ad salutem:» et Psal. lxxv, 7: «Dormitaverunt, qui ascenderunt equos:» et Psal. cxlvii, 10: «Non in fortitudine equi voluntatem habebit:» et Isa. xxxi, 1: «Væ qui descendunt in Ægyptum ad auxilium, in equis sperantes:» et infra, vers. 3: «Ægyptus homo, et non Deus, equi eorum caro, et non spiritus:» et Zach. x, 5: «Confundentur ascensores equorum.» Unde etiam Dominus exprobaret judæis, quod more gentilium alant equos, Isaiae ii, 7: «Repleta est terra ejus equis, et innumerabiles quadrigæ ejus.»

3. Tertiò, idem sentiunt Patres, qui asserunt non solum regi, sed toti hebræorum populo prohibitum fuisse usum equorum, ut Origenes homilia 45 in Josue, et Hieronymus in illud Ps. lxxv, 7: «Dormitaverunt, qui ascenderunt equos:» ubi sic ait: «Præceptum in lege, ut hebreus non habeat equos.» Et confirmari potest primò ex illo Josue xi, 9: «equos equorum subnervabit:» ubi Deus mandat Josue, ut pugnaturus contra reges gentilium, non accipiat eorum equos, sed potius subnervet, idest, pedes et crura eorum incidat, et inutiles reddat. Quare hoc? Quia nolebat populum hebræorum habere equos, more gentilium. Volebat potius debilitari et interfici, quam ab hebreis possideri. Secundò, ex illo Isai. xxxvi, 8: «Dabo tibi duo millia equorum, nec poteris ex te præbere ascensores eorum.» Ubi Rapsaces missus à rege assyriorum, objicit Ezechiae regi quod non habeat homines, qui possent equos ascendere, ed quod nullus esset equorum usus apud hebraeos: Vel, ut interpretatur Hieronymus, quod hebrei non auderent ascendere equos propter legem Dei, quæ id prohibebat. Tertiò ex illo 3 Regum x, 28: «Educebant equi Salomonis de

«*Egypto*:» quia scilicet in *Judæa* non erant equi, sed aliunde habebantur; ut notat Hieronymus priori loco citato: «*Salomon*, inquit, non habebat equum de *Jerusalem*, aut de *Judæa*, sed emebat sibi de *Ægypto*.»

4. His non obstantibus, dicendum est in Deuteronomio non fuisse regi absolutè prohibitum usum equorum, sed excessum et abusum. Hoc enim significat illud: *Non multiplicabit sibi equos*. Excessus autem, seu multiplicatio equorum fuit illi prohibita, triplici de causa: Primo, ne tempore belli confideret in multitudine et robore equorum contra illud Psal. xxxii, 17: «*Fallax equus ad salutem*: in abundantia autem virtutis suæ non salvabitur»; et illud Isaiae xxxi, 1: «*Væ qui descendant in Ægyptum ad auxilium in equis sperantes*.» Secundo, ne erigeretur in superbiam ex nimio equorum fastu ac pompa. Tertio, ne ad alendos tot equos, et ad pompam sustinendam imponeret subditis gravia onera ac tributa. Contra hanc prohibitionem peccavit *Salomon*, qui alebat mille quadringentos currus, et duodecim millia equitum, (3 Regum x, 26;) et ad eos alendos onerabat subditos, ut ipsi postea apud filium ipsius *Roboam* conquesti sunt 3 Regum xii, 4: «*Pater tuus durissimum jugum impo-suit nobis*.»

5. Ad contraria argumenta sic respondeo: Ad 1. Falsum est reges habuisse tantum mulas, et non equos. Nam *David*, cum in bello superasset *Adarezer* regem *Saba*, et cepisset equos et quadrigas ipsius, quosdam ex illis sibi reservavit, juxta illud 1 Paralip. xviii, 4: «*Cepit ergo David mille quadrigas ejus, et septem millia equitum, subnervavitque omnes equos curruum, exceptis centum quadrigis, quas reservavit sibi.*» Ex quo facto *Davidis* duo colligimus: unum, quod regibus hebræorum licuerit habere aliquos equos; alioquin peccasset *David*, aliquos sibi reservando: alterum, quod non licuerit illis habere nimis multos; et ideo plerosque subnervavit, juxta mandatum Dei, quod *Josue* datum esse diximus.

6. Ad 2. Illa testimonia nihil aliud probant, quam quod hebræi, tempore belli, non debuerint fiduciam ponere in multitudine equorum et curruum, sicut faciebant *ægyptii* et alii gentiles; sed potius in virtute et protectio-

ne Dei. Hoc disertè significatur illis verbis: «*Hi in curribus, et hi in equis, nos autem in nomine Domini:*» et similiter illis verbis: «*Væ qui descendant in Ægyptum ad auxilium, in equis sperantes, et habentes fiduciam super quadrigis, quia multæ sunt: et super equitibus, quia prævalidi nimis, et non sunt confisi super sanctum Israel, et Dominum non requisiverunt.*»

7. Ad 3: eodem sensu, quo regi prohibitum fuit multiplicare equos, fuit etiam prohibitum aliis hebræis. Nam neque illi debebant tempore belli confidere in equis, sed in Deo. Atque hinc factum est, ut rarus fuerit usus equorum apud hebreos ante tempora *Salomonis*; quia ad agriculturam, vel ad onera portanda utebantur asinis et aliis jumentis. *Salomon* introduxit copiam equorum ad luxum et splendorem. *Joram* et alii reges ad usum belli: 2 Paralip. xxi, 9: «*Cumque transisset Joram cum principibus suis, et cuncto equitatu, qui erat secum, etc.*» Reliqua, quæ objecta sunt, ex dictis facile diluuntur. Illud solum, quod *Rapsaces* objicit *Ezechiae*: «*Dabo tibi duo millia equorum, nec poteris ex te præbere ascensiones eorum,*» indigit explicazione. Sensus est: Vis tu resistere regi meo potentissimo, cum habeas tam paucos et imbellis tecum homines, ut ex iis non sint bis mille, qui possint equos ascendere et pugnare? In quo erravit *Rapsaces*.

QUÆSTIO XII.

An reges hebræorum potuerint habere magnas divitias?

4. Hoc etiam videtur prohibitum Deuter. xvii, 17. Nam sicut ibi dicitur: «*Non multiplicabit sibi equos:*» et rursùm: «*Non habebit uxores plurimas:*» ita etiam additur: «*Neque auri et argenti immensa pondera:*» Sed facilis est responsio: Sicut enim non prohibetur usus uxorum aut equorum; ita nec usus auri et argenti. Et è contrario: sicut prohibetur excessus et abusus uxorum et equorum; ita etiam excessus et abusus divitiarum. Et quidem triplici titulo: 1. Ne reges cupiditate auri et argenti incident in peccatum avaritiae. 2. Ne ex eadem cu-

piditate spolient suos subditos. 3. Ne si habeant copiam auri et argenti, in fastum et luxuriam diffulant. Quæ omnia contigerunt Salomoni. Is enim primò quidem ex cupiditate factus est avarus, ut ipse confitetur Ecclesiastes n^o, 8: «Coacervavi mihi argentum, et aurum, et substantias regum ac provinciarum.» Deinde spoliauit suos subditos, exigendo immodica tributa et vectigalia, ut supra ostensum est ex querela ipsorum subditorum. Tertiò in libidinem ac luxuriam prolapsus est, accipiendo septingentas uxores et trecentas concubinas.

2. Quæres: An igitur reges et principes non debeant habere fiscum, in quo recondant aurum et argentum? Respondeo: Debent habere quantum necesse est ad conservationem justitiae et defensionem patriæ. Sed non debet esse immodicus. Quod eleganter expressit Trajanus imperator, cum dixit fiscum suum esse liensem. Sicut enim crescente et intumescente liene, cœteri artus et membra tabescunt: ita crescente et intumescente fisco, signum est subditos exhauriri et spoliari. Nota: Duplex vitium cavendum est: unum, ne reges et principes omnia consumant, vel in privata commoda et luxum conferendo, vel in aulicos et consiliarios dissipando: alterum, ne avaritiae dediti, iniquè exhaustant subditos, et accumulent thesauros sine modo et mensura. Utrunque reprehensione dignum.

QUÆSTIO XIII.

Qui et quales fuerint consiliarii regum hebræorum.

1. Primò certum est ex Scriptura reges gentiles habuisse apud se viros sapientes, ex quorum consilio agerent omnia, quæ alicuius essent momenti, ut constat de Assuero, rege persarum, de quo legimus Esther. 1, 13: «Rex interrogavit sapientes, qui ex more regio semper ei aderant, et eorum faciebat cuncta consilio, scientium leges ac jura majorum.»

2. Secundò certum est reges hebræorum, de quibus nunc agimus, habuisse etiam suos consiliarios, ut nominatim constat de Davide, Salomone, Roboam, Ocho-

zia, Joa, Ozia. Davidis consiliarii fuerunt hi duo potissimum, Achitophel et Chusai Arachites; (2 Regum xv, 12, et cap. xvi, vers. 16.) Achitophel posteā defecit à Davide, et adhæsit filio ejus Absalon. Fuit autem vir prudenterissimus, cui Scriptura dat hoc testimonium: «Consilium Achitophel, quod dabat in diebus illis, quasi si quis consuleret Deum: sic erat omne consilium Achitophel, et cum esset cum David, et cum esset cum Absalom:» (cap. xvi, vers. 23.) Tandem, cum videret consilium suum, quod dederat Absalon contra Davidem, negligi, et consilio Chusai postponi, laqueo se suspendit: cap. xvii, vers. 23: «Porro Achitophel videns, quod non fuisset factum consilium suum, stravit asinum suum, surrexitque, et abiit in domum suam, et in civitatem suam: et disposita domo sua, suspensio interriit.»

3. Chusai mansit fidelis Davidi: et ut magis illi prudenter, accessit ad Absalonem, et simulavit se illi fideliter servitum, sicut anteā fideliter servierat Davidi patri ipsius; (cap. xvi, 18,) idque propterea fecit: 1. Ut coram intelligeret, quid Absalon ex consilio Achitophelis moliretur contra Davidem. 2. Ut hoc ipsum consilium suo consilio dissiparet. 3. Ut Davidem de his omnibus certiore faceret. Quæ tria ex animi sententia succerunt: (capite xvii per totum.) An autem Chusai hac sua simulatione mentitus sit, disputant interpres. Serarius putat ab officioso mendacio excusari eum non posse. Quod probabile est: et colligitur ex his ipsius verbis, quæ dicit Absalon: «Illi ero, quem elegit Dominus, et omnis hic populus, et universus Israel, et cum eo manebo, «Sed, ut et hoc inferam, cui serviturus sum? Nonne filio regis? Sicut parui patri tuo, ita parebo et tibi.» Priora prudenter, posteriora mendaciter dicta sunt.

4. Consiliarii Salomonis post mortem ipsius facti sunt consiliarii Roboami, filii Salomonis. Habuit autem Roboam duplices consiliarios: alios senes et expertos, quos acceperat a patre suo: alios juvenes et inexpertos, qui cum ipso fuerant enutriti: (3 Regum xii, 6.) Priors dabant illi sanum consilium; posteriores perniciosum: hos secutus est Roboam, ideoque et stulte fecit, et ma-

jorem regni sui partem amisit. Quo spectat illud Ecclesiastici **XLVII**, 26: «Finem habuit Salomon cum patribus suis: Et dereliquit post se de semine suo, gentis stultitiam, et imminutum à prudentia, Roboam, qui avertit gentem consilio suo,» idest, consilio juvenum, quod ipse approbat.

5. Ochozias seductus ab Athalia matre sua, usus est consiliariis ex domo impiissimi Achabi, qui erat pater Athaliae. De quo **2 Paral. XXII**, 4: «Fecit Ochozias malum in conspectu Domini, sicut domus Achab. Ipsi enim fuerunt ei consiliarii post mortem patris sui, in interitum ejus, ambulavitque in consiliis eorum. Et perrexit cum Joram filio Achab, rege Israel, in bellum contra Hazael regem Syriæ.» Eventus consilii et belli fuit malus, ut ibidem patet. Et hoc insinuat illa particula: *In interitum ejus.*

6. Joas initio regni habuit optimum consiliarium, Jojadam pontificem. Et optimè se gessit, quamdiù illius consilio usus est; pessimè, quando, mortuo Pontifice, consilio principum aulieorum acquievit: **4 Reg. XII**, 2: «Fecit Joas rectum coram Domino cunctis diebus, quibus docuit eum Jojada Sacerdos:» et **2 Paralip. XXIV**, 17: «Postquam autem obiit Jojada, ingressi sunt principes Juda, et adoraverunt regem, qui delinitus observauit eorum, acquievit eis. Et dereliquerunt templum Domini, Dei patrum suorum, servieruntque lucis et sculptilibus, et facta est ira Domini contra Judam et Ierusalem propter hoc peccatum.»

7. Ozias multa praeclarè gessit ex consilio et directione Zachariae Videntis. Sic enim de illo legimus **2 Paralip. XXVI**, 5: «Exquisivit Dominum in diebus Zachariae intelligentis et videntis Deum: Cumque requireret Dominum, direxit eum in omnibus.» Iste **Zacharias** (ut notant Lyranus, Dionysius, Cajetanus) putatur fuisse filius Zachariae pontificis occisi à rege **Joa**; consequenter nepos Jojadae Pontificis, de quo jam **dictum** est. Itaque per illum, tamquam Prophetam Ozias rex requirebat, idest, consulebat Deum, et per illum à Deo in suis actionibus dirigebatur.

8. Nota: Jojada pontifex, et **Zacharias** videns, quo-

rum alter fuit consiliarius Joæ, alter Oziæ, debent duplíciter spectari: 1, quatenus erant viri boni et prudentes: 2, quatenus alter erat Pontifex, alter Prophetæ. Utroque modo poterant dare consilium. Priori quidem, ex prudentia humana: posteriori vero, ex oraculo seu responso Dei. Nam Pontifices solebant coram Propitiatorio consulere Deum, et ab eo responsa accipere. Similiter Prophetæ, vel per internam locutionem, vel per visiones, vel per alia signa docebantur à Deo de futuris rerum eventibus. Hic posterior modus erat certior priori. Et in eo Pontifices et Prophetæ superabant alios consiliarios, qui solùm ex solertia et prudentia humana dabant consilium, et idèo poterant errare. Unde David, Josaphat et quidam alii reges, ut essent tutores in conscientia, soliti erant in rebus majoris momenti consulere Pontifices, aut Prophetas, ut cap. 7, q. 4, n. 5 et seqq., et cap. 8, explicatum est.

9. Nota 2: Joas et Ozia, quod attinet ad præsens institutum, in duobus fuere similes: 1. Quia ambo benè se gesserunt initio regni, ed quod ambo haberent bonos consiliarios ac directores: Joas quidem Jojadam pontificem, Ozias vero Zachariam videntem. 2. Ambo posteà, mortuis illis consiliariis, degenerarunt. Nam Joas, mortuo Jojada pontifice, concessit publicum idololatriæ exercitium; et Ozias, mortuo Zacharia vidente, temerè usurpavit sibi officium sacerdotale. Ex quo manifestè appetet salutem regum ac principum, magna ex parte, pendere à consiliariis, qui si tales sint, quales esse necesse est, bene agitur; secus si tales non sint. Quod etiam ostendunt alia exempla jam allata. Quales autem esse debeant dicam seq. quæst. num. 4.

QUÆSTIO XIV.

Quid christiani reges ac principes discere debeant ex iis, quæ hoc capite dicta sunt.

1. Multa sanè: Et hæc quidem generatim: Primò, ut sint viri boni, vel, ut faciant *quod rectum est in conspectu Dei*, sicut fecit David, Asa, Josaphat, Joathan, Eze-

chias , Josias . Non possunt autem esse viri boni , nisi sint catholici , nisi conjuncti cum Deo , nisi justitiae amantes . Ut autem sint tales , postulat illorum dignitas et tituli , quibus ornati sunt . Vocantur enim Dii : (Exodi xxii , 8 , et Psalm . lxxxii , 6 .) Vocantur Christi seu uncti Domini : (1 Reg . xxiv , 11 , et Ps . civ , 15 , et Isaiae xlvi , 1 .) Vocantur servi , ministri , vicarii Dei : (2 Paralip . vi , 15 , et Rom . xiii , 4 .) Vocantur lucernae populorum : (2 Regum xxi , 17 .) Nutritii Ecclesiæ : (Isaiae xlix , 23 .) Hi , quos retuli , ut veri sint , requirunt magnam sanctitatem .

2. Ut non solum sint boni , sed etiam zelosi in catholica fide et Religione ; neque patiantur in suis regnis et provinciis ullam aliam fidem quam catholicam doceri et exerceri . Non sint similes illis , de quibus dictum est : « Fecit bonum in conspectu Domini : Veruntamen excelsa non abstulit . Adhuc enim populus sacrificabat , et adolebat incensum in excelsis . »

3. Tertiò , ut non contrahant matrimonia , vel affinitates , vel amicitiam , vel societatem belli cum infidelibus . In quo genere peccarunt , et puniti sunt , tum alii , tum Salomon , Joram , Josaphat . Nam Salomon contraxit matrimonium cum filia regis Ægypti , quæ erat idololatrica ; Joram cum Athalia , filia regis Israel , quæ similiiter erat idololatrica . Uterque male , et malo eventu . Josaphat , tametsi alias bonus , iniit societatem belli cum impio Achabo , et negotiationis cum Ochozia filio Achabbi . Propterea dictum est illi : « Impio præbes auxilium , et his , qui oderunt Dominum , amicitia jungeris : Et idcirco iram quidem Domini merebaris , sed bona opera inventa sunt in te , ed quod abstuleris lucos de terra Iuda , et præparaveris cor tuum , ut requireres Dominum Deum patrum tuorum : » (2 Paral . xix , 2 :) et iterum : « Quia habuisti fœdus cum Ochozia , percussit Dominus opera tua , contritaque sunt naves , nec potuerunt ire in Tharsis : » (ibid . c . xx , v . 37 .) Audiant hoc christiani principes : Si volunt uxores ducere , amicitias contrahere , belli aut navigationis societatem inire , abstineant à consortio turcarum et aliorum infidelium ; aliquin dicetur ipsis , quod pio Josaphat dictum est : Quia habuisti fœdus cum infidelibus , percussit Deus opera

vestra : contritæ sunt naves vestrae : amissa victoria : thesauri consumpti : subdi ad egestatem redacti : familiæ extinctæ . Non desunt exempla , quibus id confirmem . Sed quia nota et recentia , malum praterire .

4. Quartò , ut habeant apud se bonos consiliarios ; non juvenes , imperitos , inexpertos , sicut habuit Roboam : non idololatras aut hæreticos , sicut habuit Ochozias ; non perfidos et infideles , qualis fuit Achitophel ; sed qui sincerè catholici sint ; qui periti , prudentes , experti , cordati ; qui immunes ab avaritia et adulatione ; qui liberi à passionibus et inordinatis affectibus , qui pacis , justitiae , patriæ amantes , qui Religionis et Ecclesiæ patroni , denique , quibus unicus scopus sit , ubique Dei honorem et bonum publicum promovere . Procul verò facessant , et ab omnibus regum ac principum aulis arceantur illi , qui palam quidem suam operam addicunt principi catholico , et ordinarium stipendum ab eo percipiunt , sed occulta conspiratione de duplicato vel triplicato paciscuntur cum alio principe hæretico aut infidieli , ea conditione , ut quidquid apud catholicos in secreto consilio decisum est , ei integrè aperiant , et de omnibus certiorem faciant . Non consiliarii isti , sed proditores sunt . Et tamen non paucos esse fama est .

5. Et hæc quidem communia sunt , quæ discant reges ac principes christiani . Speciatim verò ista imitantur : Primò , David in rebus magni momenti consulebat Deum . 2. Asa matrem suam , quæ erat princeps in sacris Priapi , amovit ab officio , malens illam offendere , quam Deum . 3. Josaphat misit Levitas et Sacerdotes , ut in omnibus civitatibus docerent populum legem Dei . 4. Joas curavit instaurari templum Domini . 5. Amasias , collecto dupli exercitu contra idumæos , altero ex populo Juda , altero ex populo Israel , monitus à Prophetâ , ut posteriore tamquam hæreticum dimitteret , mox obtemperavit , et victoriam obtinuit , quam non obtinuisse , si utroque exercitu pugnasset . 6. Ozias in omnem eventum maturè prospexit regno suo de firmis munitionibus , et omni belli apparatu , ideoque terrori erat vicinis hostibus . 7. Ezechias reformavit cultum Dei , et in quavis occurrente necessitate ad Deum confugiebat . 8. Josias po-

pulum adjuravit, ut inito cum Deo fœdere, promitteret se servaturum legem à Deo datam.

6. Hæc caveant: Primò, Saul amisit regnum, quia non obedivit Deo et Samueli. 2. David tempore pacis et prosperitatis in adulterium lapsus est. 3. Salomon regum sapientissimus per mulieres depravatus, et idololatra factus. 4. Roboam, quia, relicto seniorum consilio, sectus est consilium imperitorum juvenum, qui præter delicias, nihil noverant, majori parte sui regni spoliatus est. 5. Asa, cæteroquin bonus, laborans podagra, magis in medicorum arte, quam in Dei ope confidebat, quod in illo reprehensum est. 6. Joram, cum anteà esset catholicus, catholico natus parente, accepit uxorem hæreticam, et in gratiam illius hæreticus factus est. Sed non impunè: nam insanabili dolore alvi per biennium cruciatus, tandem, ejectis visceribus, miserè perit. 7. Ochōzias patri similis à matre in hæresim pertractus est, et in pœnam defectoris à Jehu rege Israel interfactus. 8. Joas, rex catholicus, mortuo Jojada Pontifice, à quo dirigebatur, concessit publicum exercitium falsæ religionis in gratiam nobilium aulicorum; et posteà à servis suis interfactus est. 9. Amasias propter eamdem culpm à civibus trucidatus. 10. Ozias, ob usurpatum temerè officium sacerdotale, lepra percussus. 11. Achaz propter cultum impiae religionis sæpè bello oppressus. 12. Manasses, quia restituīt idolatriam, quam pater ejus exterminaverat, catenis vinctus, et in captivitatē abductus. 13. Amon simili de causa in propria domo à suis subditis jugulatus. 14. Sedecias, quia non servavit fidem Nabuchodonosori datum, effossis oculis, in Babylonem ductus. Denique, ut alia omittam, Jeroboam, primus rex Israel, ut regnum suum confirmaret, subditos astraxit, ut hoc modo à vera Religione destitutos, facilius contineret in rebellione, ne ad legitimū suum regem, à quo defecerant, reverterentur. Nam sicut catholica Religio aptissima est, ut subditos efficiat pios, et magistrati suo obtemperantes: ita hæresis ad rebelliones et defectiones concitandas efficacissima. Res nota, et multis exemplis, cum hoc tempore, tum superiori sæculo confirmata.

CAPUT XVII.

DE BELLO, CASTRIS ET MUNDITIA CASTRORUM.

Quæritur: 1. An bellum fuerit licitum in veteri Testamento? 2. Quænam fuerint leges belli à Deo præscriptæ? 3. Quæ justæ causæ gerendi bellum? 4. An judæi potuerint bellum gerere contra judæos? 5. An contra quosvis gentiles? 6. An in bello potuerint implorare auxilium à gentilibus seu infidelibus? 7. Quinam judæorum reges aut principes feliciter gesserint bellum? 8. Quid in lege Mosaica statutum fuerit de munditia castrorum?

QUÆSTIO I.

An bellum fuerit licitum in veteri Testamento?

1. Manichæi docuerunt bellum ex natura rei illicitum esse, et ideò Moysen, Josue, Davidem et alios veteris Testamenti reges ac principes, qui bella gesserunt, tamquam impios accusabant, ut refert Augustinus lib. 22 contra Faust., cap. 74 et seqq. Nos duo asserimus: 1. Bellum ex natura rei licitum esse. 2. Ex eo rectè colligi, etiam judeis in veteri Testamento fuisse licitum, præsertim cum illis specialiter non fuerit prohibitum.

2. Prima conclusio: Bellum ex natura rei tunc licitum est, quando adsunt hæ tres conditiones: 1. Legitima auctoritas indicendi bellum, qualis est in principe vel re-publica non agnoscente superiore in temporalibus: 2. Justa causa: 3. Recta intentio. Tunc illicitum, quando vel omnes, vel aliqua earum conditionum deest. Ita D. Th. in 2, 2, q. 40, art. 4. Et quidem, si desit prima vel secunda conditio, non solum charitati, sed etiam justitiæ contrarium est cum onere restitutionis. Si desit sola tertia, non est contrarium justitiæ, sed charitati, ut benè notat Bellarm. lib. de Laicis, c. 15.

3. Ratio conclusionis est, quia bellum vel est defen-